

УДК 631.543.8 (1-751.3)

В.М. Хрик, канд. с-г. наук;

С.М. Левандовська, канд. біол. наук –

Білоцерківський національний аграрний університет

**СУЧАСНИЙ СТАН НАСАДЖЕНЬ ЗАПОВІДНОГО УРОЧИЩА
“МАЛИШКИ”**

Охарактеризовано особливості формування та сучасний стан вікових дубових і ясеневих насаджень штучного походження у заповідному урочищі “Малишки”. Проаналізовано результати досліджень таксаційних показників і санітарного стану заповідних культур.

Ключові слова: природно-заповідний фонд, заповідне урочище, вікові деревостани, таксаційні показники, санітарний стан.

В.М Хрык, канд. с-х. наук;

С.М. Левандовская, канд. биол. наук –

Белоцерковский национальный аграрный университет

**СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ НАСАЖДЕНИЙ ЗАПОВЕДНОГО
УРОЧИЩА “МАЛЫШКИ”**

Охарактеризованы особенности формирования и современное состояние вековых дубовых и ясеневых насаждений искусственного происхождения в заповедном урочище “Малышки”. Проанализированы результаты исследований таксационных показателей и санитарного состояния заповедных культур.

Ключевые слова: естественно-заповедный фонд, заповедное урочище, вековые древостои, таксационные показатели, санитарное состояние.

V.M. Khryk,

S.M. Levandovska –

Bila Tserkva National Agrarian University

**MODERN CONDITION OF GREEN PLANTATION
IN MALYSHKY FOREST RESERV**

The paper highlights peculiarities of forming and modern condition of century-

old oak and ash-tree plantings of artificial origin in Malyshky forest reserve. The investigation results on forest valuation indexes and sanitary condition of the reserved plants.

Key words: nature reserved fund, forest reserve, century-old planting, forest valuation indexes, sanitary condition.

Збереження біотичного та ландшафтного різноманіття Землі є однією з найважливіших проблем сучасності. Зберегти генофонд і ценофонд лісів можливо лише у заповідних екосистемах. Україна є активним співучасником розбудови екомережі, на що має відповідну законодавчу базу (Олещенко та ін., 1999). До складових структурних елементів екомережі насамперед залучають території та об'єкти природно-заповідного фонду. Природно-заповідний фонд України охороняється як її національне надбання, щодо якого встановлюється особливий режим охорони, відтворення і використання. Приналежність до його складу природного об'єкта дає змогу певним чином регулювати антропогенний вплив на нього та сприяє охороні біорізноманітності ландшафтів. Встановлення сучасного стану насаджень об'єктів природно-заповідного фонду, їхніх функціональних особливостей дає змогу розробляти ефективні заходи подальшої охорони та відкриває нові перспективи розвитку.

Одним з таких об'єктів є заповідне урочище “Малишки”, розташоване в Томилівському лісництві – кв. 102–106 (усі виділи) ДП “Білоцерківське лісове господарство” в адміністративних межах Биково-Греблянської сільської ради Білоцерківського району (Василюк та ін., 2012). Об'єкт дослідження має вигляд неглибокого розгалуженого яру площею 142,0 га, схили якого вкриті дубовими і ясеневими культурами. Рішенням 16 сесії двадцять першого скликання Київської обласної ради народних депутатів від 10.03.1994 р. урочище “Малишки” оголошено об'єктом природно-заповідного фонду місцевого значення. Особливу цінність урочища складають вікові високопродуктивні дубові та ясеневі насадження.

Метою дослідження стало вивчення лісівничо-таксаційних особливостей

та санітарного стану вікових деревостанів заповідного урочища “Малишки”, що стане передумовою розробки ефективних заходів подальшої їх охорони.

Матеріали та методика дослідження. Для закладки пробних площ, визначення біометричних показників деревостанів, використовували існуючі методики лісівничо-таксаційних досліджень (Анучин, 1982; ГОСТ 56–69–83, 1985; Гром, 2010). Оцінювання дерев за категоріями стану проводили за шкалою оцінки санітарного стану відповідно до Санітарних правил в лісах України (Санітарні правила..., 1995).

Результати дослідження. Згідно з лісогосподарським районуванням, територія урочища відноситься до лісогосподарської області Лісостеп, Дністровсько-Дніпровського лісогосподарського округу, Північного лісостепоного району Придніпровської височини (Генсирук и др., 1987). У межах заповідного об’єкта виділено один тип лісу – свіжа грабова діброва (D2-гД). Усі насадження штучного походження, зростають у сприятливому едафотопі (D2) на темно-сірих лісових ґрунтах. У цілому ґрунтово-кліматичні умови сприяють високій продуктивності деревостанів і забезпечують їх ріст і розвиток.

Головними лісоутворювальними породами насаджень урочища є дуб звичайний (76,8%) та ясен звичайний (16,7%). Площа інших деревних порід у сумі складає 6,5% (рис. 1).

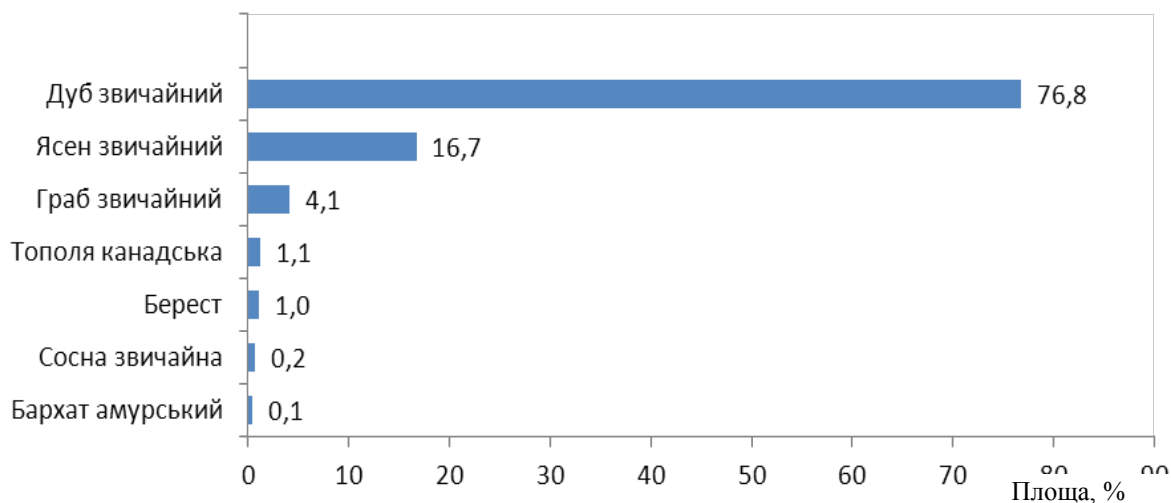

Рис. 1. Видова репрезентативність деревостанів заповідного урочища “Малишки”.

У породному складі переважають насадження твердолистяної групи порід – 139,9 га (98,5%). Частка м'яколистяних лісостанів становить 1,1% (1,6 га). Незначну площу (0,3 га) займає насадження з перевагою у складі деревостану сосни звичайної.

Високу цінність мають штучні чисті лісові деревостани *Phellodendron amurense* Rupr., який належить до реліктових рослин. Насадження віком 57 років, високопродуктивні (I^a клас бонітету), займають площу 0,2 га.

Збір дослідних даних з оцінки біометричних показників дубових і ясеневих насаджень заповідного урочища проводився на тимчасових пробних площах (ТПП), які були закладені за загальноприйнятою лісівничо-таксаційною методикою, репрезентуючи штучні високобонітетні дубові деревостани віком 100–120 та ясеневі – 90–110 років. Під час закладання ТПП було оцінено повний комплекс таксаційних ознак 99 модельних дерев.

Найбільший масив дібров віком 120 років зберігся у кв. 106 вид. 6. Це монодомінантні дубові насадження площею 1,8 га. Олігодомінантні за різною участю дуба звичайного, липи дрібнолистої, ясена звичайного та клена гостролистого насадження віком від 90 до 100 років є базою для заготівлі насіння, відзначаються добрим ростом. У складі підліску в дубових культурах переважає свидина кров'яна (*Swida sanguinea* (L.) Opiz), ліщина звичайна (*Corylus avellana* L.), бруслина європейська (*Euonymus europeae* L.), черемха звичайна (*Padus avium* Mill.), бузина чорна (*Sambucus nigra* L.), трапляються бруслина бородавчаста (*Euonymus verrucosa* Scop.), крушина ламка (*Frangula alnus* Mill.), глід кривочашечковий (*Crataegus curvisepala* Lindm.).

Детальна таксаційна характеристика закладених ТПП у лісових культурах дуба звичайного заповідного урочища “Малишки” наводиться у табл. 1.

Так, середня повнота дубових культур коливається у межах 0,67–0,79. Тенденції щодо зниження повноти із віком не виявлено. Насадження зростають за I і II класом бонітету. Середній запас вікових дубових деревостанів становить 410 м³. Середній річний приріст деревостану на 1 га – 3,2–4,2 м³. За шкалою Крафта 40–50% дерев у насадженнях належать до I та II класу.

Загальна площа ясеневих культур, створених у заповідному урочищі “Малишки”, сягає 24,7 га. В основному – це монодомінантні насадження. Підлісок середньої густоти утворюють свидина кров’яна та бруслина європейська.

Табл. 1. Таксаційні показники заповідних дубових насаджень

№ ТПП	Квартал/виділ	Склад насадження	Вік, років	Боніте т	Середні		Сума площ поперечного перетину, м ² га ⁻¹	Повнота	Запас, м ³ га ⁻¹
					висота, см	діаметр, м			
1.	102/6	7Дз3Ясз+Брс	100	II	25,3	35,7	29,61	0,74	383
2.	103/4	10Дз	115	II	26,8	39,3	32,23	0,79	446
3.	103/12	10Дз	115	II	27,1	42,2	28,66	0,72	410
4.	104/7	8Дз2Яз+Лпд+Гз	100	I	27,0	37,1	29,05	0,73	419
5.	105/1	7Дз1Яз1Брс1Гз	110	II	26,6	36,2	29,08	0,74	413
6.	106/4	10Дз+Яз+Брс	115	II	26,9	41,8	28,84	0,73	409
7.	106/6	10Дз+Лпд+Гз	120	II	27,2	46,5	26,59	0,67	379

Ясеневі насадження характеризуються ширшим діапазоном повнот (0,71–0,88) ніж дубові (табл. 2). Деревостани найстарішого віку зосереджені на площі 19,7 га. Насадження характеризуються високим середнім запасом – 447 м³. Середній річний приріст ясеневих культур на 1 га становить 3,9–4,9 м³.

Табл. 2. Таксаційні показники заповідних ясеневих насаджень

ТПП	Квартал / виділ	Склад насадження	Вік, років	Боніте т	Середні		Сума площ поперечного перетину, м ² га ⁻¹	Відносна повнота	Запас, м ³ га ⁻¹
					висота, см	діаметр, м			
8.	102/4	10Яз	110	I	29,3	39,7	29,54	0,71	430
9.	103/17	10Яз	90	I	27,5	37,6	31,03	0,77	428
10.	104/2	10Яз	110	I	29,8	40,1	33,18	0,79	502
11.	104/4	10Яз	110	I	29,1	39,3	36,52	0,88	543

Результати досліджень на пробних площах свідчать про високий показник використання насадженнями лісорослинного потенціалу.

Таким чином, дослідженні дубові та ясеневі заповідні насадження ефективно виконують захисні функції, найкраще використовують природну родючість ґрунту, даючи найвищий приріст деревини у даних екологічних умовах, найбільш стійкі проти дії біотичних і абіотичних факторів, і наближаються до еталонних.

Оцінка санітарного стану дубових насаджень, які ростуть у заповідному урочищі “Малишки”, показала, що вони, в основному, є здоровими та ослабленими (табл. 3). Кількість здорових дерев становить 32%. Індекс

санітарного стану насаджень змінюється в межах 1,93–2,13 од. Кількість сухостійних дерев у заповідних дубових насадженнях невисокий і коливається у межах 0,4–1,6%. Всихання дерев дуба звичайного у більшості випадків має поодинокий характер. Все це свідчить про своєчасне проведення рубань формування і оздоровлення лісів у заповідному урочищі.

Табл. 3. Показники санітарного стану заповідних дубових та ясеневих насаджень

№ ТПП	Склад насадження	Розподіл дерев за категоріями стану,%						Індекс стану
		I	II	III	IV	V	VI	
1.	7Дз3Ясз+Брс	32,2	45,9	18,4	2,1	1,4	-	1,95
2.	10Дз	26,5	49,3	21,3	1,8	0,6	0,5	2,02
3.	10Дз	23,1	49,5	26,5	0,5	0,4	-	2,06
4.	8Дз2Яз+Лпд+Гз	39,1	30,9	28,8	0,3	0,9	-	1,93
5.	7Дз1Яз1Брс1Гз	28,8	38,3	30,4	1,4	1,1	-	2,07
6.	10Дз+Яз+Брс	27,2	47,0	23,4	0,8	1,6	-	2,13
7.	10Дз+Лпд+Гз	25,4	47,6	25,3	0,6	1,1	-	2,04
8.	10Яз	41,7	42,1	16,2	-	-	-	1,75
9.	10Яз	46,4	31,8	21,2	-	0,6	-	1,74
10.	10Яз	43,4	29,5	26,1	1,0	-	-	1,82
11.	10Яз	47,8	28,5	23,7	-	-	-	1,76

Процеси всихання дубняків проявляються сильніше у 115–120-річних деревостанах. У насадженнях цього віку індекс стану дуба звичайного становить 2,02–2,13 од. Кількість здорових дерев дуба в них складає 23,1–25,4%.

Значно на стійкість деревостанів до всихання впливає склад насадження. Змішані деревостани характеризуються значно кращим санітарним станом порівняно із чистими. Розподіл дерев за категоріями санітарного стану показав, що найкращий стан насаджень із складом 8Дз2Яз+Лпд+Гз, де кількість здорових дерев становить 39,1 %.

Таким чином, ступінь ослаблення дубняків змінюється залежно від віку, та складу деревостану.

Порівнюючи санітарний стан дубових та ясеневих деревостанів (табл. 3), необхідно зазначити, що останні є стійкішими до впливу на них комплексу абіотичних і біотичних чинників.

Встановлено, що кількість здорових дерев у ясеневих насадженнях складає 42,6 %. Індекс санітарного стану заповідних насаджень коливається у межах 1,74–1,82 од. Аналіз отриманих даних показав, що кількість сухостійних дерев становить лише 0,6 %. Таким чином, санітарний стан ясеневих лісостанів можна вважати добрим.

Висновки. Вивчення сучасного стану лісових екосистем заповідного урочища “Малишки” та аналіз лісівничо-таксаційного потенціалу в них дає підстави вважати, що загалом збереженість заповідних насаджень є доброю. Оскільки санітарний стан насаджень погіршує наявність лісової ламані, пропонуємо у цих деревостанах провести заходи з ліквідації захаращення. Для покращення санітарного стану і підвищення біологічної стійкості вікових дубових насаджень у них доцільно своєчасно виконувати вибіркові санітарні рубання з метою формування і оздоровлення лісів.

Література

1. Анучин Н.П. Лесная таксация / Н.П. Анучин. – М.: Лесн. пром-сть 1982. – 552 с.
2. Василюк О. Природно-заповідний фонд Київської області / О. Василюк, В. Костюшин, К. Норенко, А. Плига, Є. Прекрасна, Г. Коломицев, М. Фатікова. – К.: НЕЦУ, 2012. – 338 с.
3. Генсирук С.А. Комплексное лесохозяйственное районирование Украины и Молдовы / С.А. Генсирук, С.В. Шевченко, В.С. Бондарь и др. – К.: Наук. Думка, 1987. – 360 с.
4. ГОСТ 56–69–83 ”Площади пробные лесоустроительные. Метод закладки”. – М.: Гослескомитет, 1985. – 60 с.
5. Гром М.М. Лісова таксація / М.М. Гром. – Л.: РВВ НЛТУ України, 2010. – 416 с.
6. Олещенко В. Нормативно-правові підстави для розбудови екомережі України // Розбудова екомережі України / В. Олещенко, Я. Мовчан, Г. Парчук. – К., 1999. – С. 7–12.
7. Санітарні правила в лісах України. – К.: Держкомлісгосп України, 1995. – 30 с.